

Τὰ «Γεωγραφικὰ» τοῦ Στράβωνος (1815—1819) εἰς τόμους τέσσαρας, προστιθέμενα εἰς τοὺς λόγους τοῦ Ἰσοχράτους καὶ εἰς τοὺς Παραλλήλους τοῦ Πλουτάρχου Βίους, ἐπηγένησαν μέχρι τοῦ ἔτους 1820 εἰς δώδεκα τόμους τὴν «Ἐλληνικὴν Βιβλιοθήκην». Ἀλλὰ πρὶν διαλέβωμεν περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τῶν «Γεωγραφικῶν» δέον νὰ ἐνδιατρίψωμεν μικρὸν περὶ τὴν γαλλικὴν τούτων μετάφρασιν. «Ο Να-πολέων ὑπαχτεύων (λέγεται δὲ Κοραῆς ἐν τῇ ίδιᾳ βιογραφίᾳ) ἐπεθύμησε τὴν μετάφρασιν τῆς Γεωγραφίας τοῦ Στράβωνος. Ο ποτέ μου εἰς τὸ Μονσπελλιέρον διδάσκαλος τῆς χημείας, Chaptal, τότε δὲ λειτουργὸς τῆς ὑπατείας, ἐπρόβαλε μεταφράστας τοῦ κειμένου τὸν La Porte-du-Theil καὶ ἐμὲ, καὶ τρίτον τὸν γεωγράφον Gosselin διὰ τὰς γεωγραφικὰς παρατηρήσεις, διορίσας εἰς καθένα ἐξ ἡμῶν ἐτήσιου μισθὸν τοῦ ἔργου, φρ. 3000. Κατὰ τὸ 1805, ἐπροσφέραμεν εἰς τὸν Ναπολέοντα (οὐ πλέον ὑπατον, ἀλλ' Αὐτοκράτορα) τὸν πρῶτον τόμον τῆς μεταφράσεως τοῦ Στρά-βωνος τυπωμένον. Πρὸ τῆς προσφορᾶς τοῦ δευτέρου, παρὰ τὸν ἐτήσιον μισθὸν τῶν φρ. 3000, μᾶς ἐφιλοδώρησεν ἀκόμη καθένα 2000 φράγκων σύνταξιν ἐπὶ ζωῆς. Οταν μᾶς ἦλθεν ἡ ἀπροσδόκητος ἀγγελία τῆς συν-τάξεως, ὑποπτευόμενος (δὲν ἦξεν ρω διὰ τί) τὰς μεγαλοδωρίας τοῦ Να-πολέοντος, καὶ φοβούμενος μὴ μ' ἀναγκάσωσι ποτὲ νὰ φανῶ εὐγνώμων ὑπὲρ τὸ δίκαιον, ἐπεχείρησα νὰ ἐλευθερωθῶ ἀπὸ τὴν εὐεργεσίαν. Μὴ δυνάμενος ὅμως νὰ τὸ πρᾶξιν μόνος, ἐπρόβαλα εἰς τοὺς συνεργάτας μου, ὅτι, ἐπειδὴ ἡ μετάφρασις τοῦ Στράβωνος ἔμελλε νὰ ἦναι μακρὰ, μᾶς ἐσύμφερε νὰ ἀποβάλωμεν ἡ τὸν μισθὸν ἡ τὴν σύνταξιν· καὶ τὸ ἐδέ-χθησαν οἱ συνεργάται μους γωρίς ἐναντίωσιν. Ἐγράψαμεν λοιπὸν κοινῶς οἱ τρεῖς πρὸς τὸν τότε λειτουργὸν, παρατούμενοι τὸν ἐτήσιον μισθὸν τῶν φρ. 3000, καὶ ἀρκούμενοι εἰς τὴν ἐπὶ ζωῆς σύνταξιν τῶν φρ. 2000. Ἡ ἀπόκρισις τοῦ λειτουργοῦ ἦτον ἐγκῶμιον τῆς ἀφιλοχερδείας μᾶς ὡς τὴν ἀνόμαλε, καὶ παύσις τοῦ ἐτήσιου μισθοῦ». Ο Κοραῆς ἐδέξατο τὸ ἔργον τοῦτο μετ' ὄκνου καὶ δυσφορίας καὶ πλέον ἡ ἀπαξὲ κατηράσθη τὴν δυσμένειαν τῆς τύχης, ἥτις κατεδίκασεν αὐτὸν νὰ ἀναλάβῃ τοσοῦτον δχληρὰν ὅσον καὶ ἐπίπονον μετάφρασιν· δύμολογητέον ὅμως ὅτι τῆς πο-λυμόχθου ταύτης ἐργασίας ὁ μισθὸς ἦτο μεγίστη ἀνακούφισις εἰς ἄν-δρα ἀποροῦ καὶ ἀδιαλείπτως παλαιόντα πρὸς τὴν πενίκην καὶ πρὸς ἄλλας παντοίας στερήσεις καὶ κακοκαθείξες· εἶναι δὲ ἀναμνισθήτητον ὅτι γωρίς τῆς χορηγίας ταύτης, δὲ Κοραῆς, καθ' ὑπερβολὴν φιλότιμος ὅν καὶ ἀξιοπρε-πῶς ὑπερήφανος, οὐκ ἐκινδύνευε πάλιν νὰ ὑποστῇ τὰς αὐτὰς καὶ

πρότερον, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ταλαιπωρίας καὶ δεινᾶς στερήσεις. Οὐδὲν ἡττον ταλαντίζει ἔκαστοτε τὴν κακὴν αὐτοῦ τύχην καὶ μεμψιμοτερεῖ ἐπὶ τῷ ἀποτροπαῖ ω Στράβωνι. «Ἐκ δεξιῶν τῆς τραπέζης (ἔγραφε τῇ 27 μαρτίου 1804) εἶναι τὰ δοκίμια τοῦ Ἡλιοθύρου, ἐξ ἀριστερῶν τὰ δοκίμια τοῦ Στράβωνος, τὰ δποῖα κάμνω ὡς χρέος ἀπαραίτητον, ἐπειδὴ πληρόνωμαι δι' αὐτὰ, ἀλλὰ μὲ ἀηδίαν, ἡ δποῖα προβαίνει πολλάχις εἰς τὴν χρείαν τῆς λεκάνης· εἶναι ἀνεκδιήγητα τὰ ἕσα πάσχω ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ Στράβωνος...· δὲν εἶναι μόναι αἱ ιδικαί μου ἀπορίαι εἰς τὸν Στράβωνα, αἱ δποῖαι μὲ ἐμποδίζουν, ἀλλ’ ἔχω καὶ τὰς ἀπορίας τοῦ Συγεργάτου, δστις (ὁ Θεὸς γὰ τὸν στερεόνη) ἀπορεῖ πολλάχις καὶ εἰς ὅσα ὅλος ὁ κόσμος εὐπορεῖ». Ἀλλὰ τὴν σφοδρὰν αὐτοῦ δυσθυμίαν ἐπίσταται ὁ Κοραῆς νὰ μετριάζῃ ἐνίστε, εὐθύμως ἀφηγούμενος ἀπροσδόκητα ἡ περίεργα ἐπεισόδια. «Τὴν παραμονὴν ἡ προπαραμονὴν τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῶν Αὐστριακῶν (ἔγραφε τῇ 10 δεκεμβρίου 1807) ἐπαρρήσιάσθη ὁ πρῶτος τόμος τοῦ Στράβωνος εἰς τὸν Αὐτοκράτορα. Διὰ νὰ φθάσῃ ὁ τυπογράφος νὰ τὸν παρρήσιάσῃ πρὸ τῆς ἀποδημίας, τὸν ἐστίχωσε, φίλε μου, εἰς μίαν μόνην νύχτα, καὶ στίχωμα τοιοῦτον, ὡς δύνασαι νὰ τὸ στοχασθῆς, δποῖον πρέπει εἰς Αὐτοκράτορα, Τὸν ἐδέχθη μὲ μεγάλην εὐχαριστησιν, ὅχι δμως χωρὶς νὰ δειξῃ ἐν ταῦτῳ καὶ κάποιαν δυσαρέστησιν, διὰ τὴν ἀργοπορίαν τῆς μεταφράσεως, λέγων «πολὺς καὶ ρόδις ἀφοῦ δὲν ἥκουσα τίποτε περὶ Στράβωνος». Ἀφοῦ ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1806 ἔτους, λαμβάνομεν καὶ οἱ τρεῖς ἀπροσδοκήτως τρεῖς ἐπιστολὰς ἀπὸ τὸν ἀστυνόμον, εἰς τὰς δποῖας ἐφανέρωνεν δτι ὁ Αὐτοκράτωρ διώρισεν εἰς ἔκαστον χωριστὰ ἑτήσιον. σύνταξιν 2000 φρ. Ἐδέχθημεν μετ’ εὐχαριστίας τὴν βασιλικὴν δωρεάν· ἀλλὰ τὴν ἐνομίσαμεν (τούλαχιστον ἐγώ) ὡς ἐμπορικὴν οίκονομίαν, ἥγουν δτι συμπεραίγοντες ἀπὸ τὸν δαπανηθέντα καιρὸν εἰς τὸν πρῶτον τόμον, δτι διὰ τοὺς ἀκολούθους χρειαζόμενος ὑπερβαίνει τὸν χρόνον τῆς ζωῆς καὶ τῶν τριῶν ἡμῶν, μετέβαλε τὸν κατ’ ἔτος μισθὸν 3000 φρ. εἰς τὸ ἔντιμον ἀλλ’ ἐπικέχυμιον δι’ ἡμᾶς ὄνομα τῆς ἐπὶ ζωῆς συντάξεως (pension viagere) τῶν 2000 φρ. Ὁ μάλιστα λυπούμενος ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἡμηνὶ ἐγώ, ὅχι διὰ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ μισθοῦ, ἀλλ’ δτι δι’ δλίγων ἡμερῶν ἀναβολὴν ἀπέτυχα τοῦ σκοποῦ μου, δστις ἥτο, νὰ παρακαλέσω δι’ ἀναφορᾶς τὸ κράτος νὰ δνομάσῃ ἀλλον ἀντ’ ἐμοῦ εἰς τὴν μετάφρασιν· αὕτη μου ἡ ἀπόρφασις ἥτο ἀμετάπειστος, καὶ διὰ τὴν δυσκολίαν τοῦ ἔργου, καὶ διὰ τὰς ἀπ’ αὐτὸ προῖνηθείσας εἰς ἐμὲ ἀνίκαντας.

καὶ ἀηδίας, καὶ τέλος πάντων διὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ δοθῶ ὅλως διόλου εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς «Ἐλληνικῆς Βιβλιοθήκης». Ἀλλὰ στοχάζεσαι καλὰ, διὰ τοιαύτη ἀναφορὰ ἦτο καὶ εἶναι ἀδύνατος μετὰ τὴν αὐτοκρατορικὴν εὐεργεσίαν τῆς ἑτησίου συντάξεως, ἥτις μ' ἐδέσμευσεν ἀδιαλύτως εἰς τὸ ἔργον ἢ μᾶλλον εἰπεῖν κάτεργον τοῦ Στράβωνος, μ.'ὅλον διὰ (καθὼς εἶπα) τὴν ἐνόμιζεν ἀκόμη ἐμπορικὴν σίκουσμίαν. Ἀλλὰ δὲν ἦτο ἡ σύνταξις τοιαύτη. Μὲς τὴν ἀρχὴν ἔκάστου ἔτους, ἐσυγείθιζεν ὁ Μινίστρος τῶν ἐσωτερικῶν, εἰς τὸν ὄποιον ἐδόθη ἡ φροντὶς νὰ ἐπισκοπῇ τοῦ Στράβωνος, γάλ μᾶς ἐρωτᾷ δι' ἐπιστολῆς του, πῶς τῆς μεταφράσεως εὑρισκόμεθα, καὶ μετὰ τὴν παρ' ἡμῶν ἀπόκρισιν ἐδιώριζεν ἐκ νέου τὸν ἑτησίον μισθὸν τῶν 3000 δι' ἔκαστον ἀπὸ ἡμᾶς. Όλιγας λοιπὸν ἡμέρας μετὰ τὴν μηνυθεῖσαν διὰ τοῦ ἀστυγόμου βασιλικὴν εὐεργεσίαν, λαμβάνομεν καὶ τὴν συνήθη εἰς τοὺς τρεῖς ἐπιστολὴν τοῦ Μινίστρου τῶν ἐσωτερικῶν, εἰς τὴν ὄποιαν μᾶς ἔλεγεν διὰ, ἐπειδὴ ἀσχολεῖται εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἑτησίου διοσιληψίας καὶ τῶν λογαριασμῶν του, μᾶς παρακαλεῖ νὰ τὸν πληροφορήσωμεν περὶ τῆς μεταφράσεως, διὰ γάλ διορίσῃ καὶ πάλιν τὸν ὀφειλόμενον εἰς ἡμᾶς μισθόν. Ἡ συνήθεια ἦτο νὰ συρβουλευώμεθα οἱ τρεῖς περὶ τοῦ πῶς εὑρισκόμεθα καὶ ἕως ποῦ τῆς μεταφράσεως ἐλπίζομεν νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὸ διάστημα τοῦ ἔτους, καὶ οὕτω νὰ ἀποκρινώμεθα κωνῶς πρὸς τὸν Μινίστρον. Ἀλλ' ἐγὼ ὁ μ. π. ο υπαλλήλος δὲν τοὺς ἀφῆκα μήτε βουλῆς μήτε σκέψεως κακιόν, λέγων διὰ αὐτοὶ μὲν εἶναι κύριοι νὰ πράξωσιν ὡς θέλουσιν, ἐγὼ δὲ, ἀρκούμενος εἰς τὴν ἑτησίαν σύνταξιν τῶν 2000 πρὸς ἀλλούν ἑτήσιων μισθὸν δὲν δέχομαι κατ' οὐδένα τρόπον. Χωρὶς κάμμικν ἀντίστασιν συγχατένευσαν εἰς τὴν γνώμην μου, εἴτε δι' ἐντροπὴν καὶ τὸ ἀδύνατον νὰ ζητήσωσιν αὐτοὶ μισθὸν, διπόταν ἐγὼ δὲ πενέστερος αὐτῶν εὐχαριστοῦμαι εἰς τὸ ἀμισθίον, εἴτε μὴ θέλοντες μηδὲν αὐτοὶ γ' αὐξήσωσι τὸ πρὸς τὸ κράτος χρέος των. Καὶ οὕτως ὑπηγόρευσα καὶ τὸ γάλημα τῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Μινίστρον, τὴν διποίαν ἔγραψεν εἰς ἀπὸ αὐτοὺς ὡς παρὰ τῶν τριῶν. Βραδύτερον ὁ Κοραῆς, ὑπὸ πολλῶν βιαζόμενος χρειῶν, μετεμελήθη, ὡς φαίνεται, ἐπὶ τῇ ἀποβολῇ τοῦ μισθίου. «Τώρα πληροφοροῦμαι (ἔγραψε τῇ 4 Ιανουαρίου 1810 πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Βασιλείου) διὰ μωρὸν ἔργον ἔπραξα, διὰν ἀπέβαλα τὰ τρισχίλια ἑτήσια φράγκα τοῦ Στράβωνος. Τὸ ἐνακμά ὁ ταλαιπωρος μὲν ἐλπίζω νὰ μὴ μᾶς βιάζωσι νὰ τρέχωμεν πλέον τοῦ δέοντος. Μ' ὅλον τοῦτο ὁ Ἡρως ἐπιθυμεῖ νὰ ἰδῃ τὸ τέλος τοῦ ἔργου, ἐπροσφέραμεν δὲ εἰς αὐτὸν καὶ τὸν δεύτερον τόμον προσωπικῶς καὶ,

δσον ἀποβλέπει ιδίως εἰς ἐμὲ, κωμικῶς· ἐπειδὴ τότε ἀνάγκη νὰ παρασταθῶμεν εἰς αὐτὸν μὲ στολὴν καὶ σκευὴν αὐλικήν. "Οθεν παράστησον εἰς τὴν φαντασίαν σου ἐνδυμένον μὲ φορέματα διανειστὰ, μὲ σκιάδιον λσομέγεθες μὲ πέτασον ἀλεξίβροχον, καὶ περιεζωσμένον ρομφαίαν καὶ κινδυγεύοντα πολλάκις νὰ πέσῃ διὰ τὴν εἰς τὰ σκέλη τῆς ρομφαίας ἐμπλωκήν· ποῖον; ἐμὲ καὶ κράτει ἄντας ἔναις δυνατὸν τὸν γέλωτα». Μετὰ ἔτι ἐνιαυτῶν πάροδον, τῇ 10 φεβρουαρίου 1816, ἡ Κοραῆς ἐπέστελλε πάλιν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Βασιλείου. «Μ' ἐρωτᾶς περὶ τοῦ γαλλικοῦ Στράβωνος. 'Ο ἀποθανὼν συνεργάτης μου Δουθείλης (1743–1815), δλγας μῆνας πρὸ τοῦ θανάτου, ἐνήργησε μόνος μονώτατος καὶ μᾶς ἀποκατεστάθη τὸ πρὸ πολλῶν ἑτῶν διακοπὲν ἑτήσιον· ἀλλ' ἀποκατεστάθη διὰ μόνον τέσσαρα ἔτη, τῶν δύοιων δεύτερον εἶναι τοῦτο (1816). Τὸ πρῶτον ἔτος μᾶς ἐπληρώθη δλόχληρον· τὸ δὲ παρὸν (καὶ πιθανὸν δτι καὶ τὰ ἔτη) ἐκολοβώθη 5 τὰ 100 διὰ τοὺς ἐκ τῶν περιστάσεων ἐκτάκτους φόρους. 'Εξω τούτων ἐπλήρωσαν καὶ θέλω πληρώσειν φόρους. ἀλλους βαρεῖς δι' ἐμὲ καὶ τοὺς κατ' ἐμὲ, χωρὶς νὰ λογαριάζω δσα ἐδαπάγησα εἰς τὸ νὰ ξενίσω πεντάκις στρατιώτας Προύσους».

'Ἐν τῷ προλόγῳ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἔκδοσιν τοῦ Στράβωνος, δ Κοραῆς δίδει διὰ μακρῶν λόγον τῆς πολλαπλῆς αὐτοῦ συμπράξεως; εἰς τὴν γαλλικὴν μετέφρασιν καὶ τὴν διαφώτισιν τῶν «Γεωγραφικῶν». «"Οταν μ' ἐπροσκάλεσε τὸ κράτος νὰ γένω συνεργάτης τῆς εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν μεταφράσεως τοῦ Στράβωνος, ὑπήκουσα εἰς τὴν πρόσκλησιν, θαρρύνόμενος ἀπὸ τοὺς σοφούς μου συνεργάτας (δ Du Theil καὶ ἐγὼ διωρίσθημεν εἰς τὴν μετάφρασιν καὶ τὰς κριτικὰς ἢ ιστορικὰς σημειώσεις, ὁ δὲ γεωγράφος Gosselin εἰς τὰς πλειοτέρας γεωγραφικὰς ἐρεύνας καὶ τὴν σύγχρισιν τοῦ παλαιοῦ σταδιασμοῦ μὲ τὰς σημερινὰς τῶν διαστημάτων μετρήσεις), ἀπὸ τοὺς πολλοὺς κόπους τῶν πρὸ ἐμοῦ κριτικῶν καὶ ἀπὸ τὰ σωζόμενα εἰς τὴν βασιλικὴν τῶν Παρισίων βιβλιοθήκην ἀντίγραφα· ἀλλὰ δὲν ἥργησα νὰ πληροφορηθῶ δτι ἔχρειάζοντο πλειότερα παρὰ ταῦτα βιοθήματα." Άλλο εἶναι νὰ ἀναγινώσκῃ τις ἀπλῶς συγγραφέα, καὶ ἄλλο νὰ τὸν μεταφράξῃ. 'Ο ἀναγνώστης ἀρκεῖται πολλάκις εἰς τὴν ὄπωςδήποτε καταληψιν τοῦ συγγραφέως, καὶ τὰ σφάλματα τοῦ κειμένου δὲν κεντοῦσι τὴν προσοχὴν του, πλὴν ὅταν τὸ κάμνωσι παντάπασιν ἀσύκλωστον μὲ τὰ προηγούμενα καὶ τὰκόλουθα. 'Ο μεταφραστὴς ἔξεναντίας ἀναγκάζεται νὰ ζυγίζῃ πᾶσαν φράσιν καὶ πᾶσαν λέξιν, διὰ νὰ εὕρῃ τὴν ἰσοστάσιον αὐτῆς εἰς τὴν ξένην γλῶσσαν· καὶ ἡ τοιαύτη ἀνάγκη γίνεται·

ρόπον τινὰ δοκίμιον τῆς δρθῆς ή κακῆς τοῦ κειμένου γραφῆς. "Οταν ούτο δὲν εἶναι ἐσφαλμένον, ή μετάφρασις δὲν εἶναι πολὺ δύσκολος· αθώς ἔξεναντίας τὸ ἀδύνατον τῆς μεταφράσεως, γεννᾷ πάρχυτα ὑποίλαν τῆς φθορᾶς τοῦ κειμένου. Απὸ τὴν ἔξετασιν καὶ παραβολὴν ἄλλων ταραλλήλων μερῶν τῆς Γεωγραφίας του ἐπρόβαλα πολλὰς μεταβολὰς ἵს τὴν μετάφρασιν". Έκ τῶν ἀντιγράφων, τῶν ἀποκειμένων ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων, ἐν μόνον, ἀντιβεβλημένον καὶ πρότερον ὑπὸ Πλλων, μετεχειρίσθη δοκοράχης εἰς τὴν γαλλικὴν μετάφρασιν καὶ εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ κειμένου· τῶν λοιπῶν δὲ τὰς διαφόρους γράφας παρατίθεται ἐκ τῶν προγεγεστέρων ἐκδόσεων. Έκ τῶν ἐπτακατέκα Βιβλίων μετέφρασεν δοκοράχης τὸ γ', δ'. ζ', η', ω' ιγ', ιδ' καὶ ιε'· αἱ ίπτόθι ὑποτεταγμέναι κριτικαὶ καὶ ἐρμηνευτικαὶ σημειώσεις εἴγαι σχεδὸν ἴπασαι τοῦ Κοραῆ, πλὴν ἐκείνων, δσαι ἔχουσιν ἐν τέλει τὸ ῥωμαϊκὸν ιτοιχεῖον G καὶ αἰτιγες διφείλονται τῷ γεωγράφῳ Gosselin. Ἐνιαὶ δὲ οὐτων, οὖσαι κοιναὶ, φέρουσι γραμμήν τινα ὡς διακριτικὸν σημεῖον. Ο Κοραῆς συνήργησεν οὐκ δλίγον καὶ εἰς τὴν μετάφρασιν καὶ κριτικὴν ρμηνεῖαν τῶν ἐπιλοίπων βιβλίων, ἣν ἔξεπόνησεν δοκοράχης Du Theil, ἀλλὰ ιετριοφρόνως παρατηρεῖ δτι «συνήργησε μ' δλίγας εἰκασίας ή διορθώσεις οῦ κειμένου εἰς μόνον τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον βιβλίον». Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Du Theil, ἐπέραγεν ἀντὶ τούτου τὴν μετάφρασιν δοκοράχης ἀρχαιολόγος Letronne. "Ολη ἡ γαλλικὴ τῶν Γεωγραφικῶν τοῦ Στράβωνος ρμηνεῖα ἔδει νὰ ἀποτελεσθῇ ἐκ τόμων ἔξι εἰς μέγεθος τετάρτου· ἔξερθησαν δὲ μόνον πέντε (1805—1819), ἐλλείπει δὲ δοκοράχης τόμος, οὗ δην ἔμελλον νὰ συμπεριληφθῶσιν διάφοροι γεωγραφικαὶ καὶ ἄλλαι ιατριβαὶ καὶ πίνακες· ἀλλὰ καὶ οὐτως, ή φιλοκάλως καὶ πολυτελῶς ἀκτευπωμένη μετάφρασις εἴναι πλήρης, ἔτι δὲ καὶ σήμερον, παρὰ πάντα ἀ πλεονεκτήματα τῆς νεωτάτης ὑπὸ Ταρδιῶ μεταφράσεως, διασώζει τὴν ὑπέροχον αὐτῆς ἀξίαν, ισχύει δὲ περὶ αὐτῆς τὸ ὑπὸ τοῦ Δασιέ πρὸ ιγδοήκοντα ἐνιαυτῶν ῥηθὲν «δτι ἡ γαλλικὴ τῶν Γεωγραφικῶν τοῦ Στράβωνος μετάφρασις, γενομένη κλάσικὴ πρὸ περινθή, καὶ δὴ καὶ ἐν αὐτῇ ἡ γενέσει της, εἶναι un des plus beaux et des plus utiles monuments de l'érudition française au commencement du dix-neuvième siècle. Έκ τῶν διαφόρων ἐπικρίσεων εἰς δις παρέσχε τότε τὸ ἐνδόσιμον ἡ μετάφρασις αὐτη, ἀξία σημειώσεως εἶναι ή καταχωρίσθεισα εἰς τὴν «Ἐπιμβούργειον Ἐπιθεώρησιν» τὸ γνωστὸν πᾶσι τοῖς λογίοις ἀγγλικὸν πεδικὸν πόνημα, δπερ καὶ σήμερον ἔτι ἔχει ἐν τῇ ἀγγλικῇ φιλολογίᾳ οὐ

μικρὸν κύρος· τῆς πραγματείας ταύτης ἡς μητρονεύει ἀκροθιγῶς καὶ ὁ Ἀσώπιος ἐν τοῖς «Σουτσείοις» δὲν εἶναι μεγάλη ἡ κριτικὴ σπουδαιότης· τούναντίον μάλιστα περιέχει πολλὰς παραδοξολογίας, ἀλλ' αὐταις ἀκριβῶς αἱ παραδοξολογίαι προεκάλεσαν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους πολὺν θόρυβον περὶ τοῦ Κοραῆ, ὑπὲρ σῦ εὐγενῶς καὶ αὐθορμήτως ἡγόρευσεν ὁ μέγας ποιητὴς Βύρων. Οἱ ἐν τῇ «Ἐδιμ. βουργείῳ Ἐπιθεωρήσει» ἐπικριτὴς λέγει προοιμιαζόμενος ὅτι ἡ εἰς τὸ γαλλικὸν μετάφρασις τῶν «Γεωγραφικῶν» τοῦ Στράβωνος ἐπεσπάσατο τὴν προσοχὴν τῶν λογίων διὰ τὸ «περικλεεῖς ὄνομα» τοῦ Ἑλληνος ἔρμηνευτοῦ Κ. Κοραῆ, ὅστις «παρὰ τοῖς εὐρωπαίοις φιλολόγοις ἀπολαύει μεγίστης τιμῆς. Οὐχὶ μόνος ὁ Κοραῆς ἀνέλαβε τὴν μετάφρασιν· ἔχει μὲν συνεργάτην τὸν K. De la Porte du Theil, ὅστις εἶναι ἥκιστα γνώριμος τοῖς φιλολόγοις· ἀλλ' οὕτως ἡ ἀλλως, αὐτὸς ὁ Κοραῆς δέον γένεθλιος πρωτοστάτης τοῦ ἔργου. Οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι δὲ Κ. Κοραῆς ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ καὶ ὅτι ἐξέδωκε πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸ τοῦ Ἰπποκράτους συνταγμάτιον «περὶ ἀέρων, ὕδατων, τόπων» τὰ Αἰθιοπικὰ τοῦ Ἡλιοδώρου καὶ μεταφράσεις τιγάς χάριν τῶν Ἐλλήνων· ὁ Κοραῆς, καταχρίνων τὸν λεκτικὸν γαραχτῆρα τῶν πλείστων συγγρόνων Ἐλλήνων συγγραφέων, παροτρύνει τοὺς ὄμοφύλους αὐτοῦ νὰ τελέσωσιν ἔργα ἀντάξια τῶν προγόνων. Οὐδεμίᾳ ἀμφιβολίᾳ ὅτι ὁ Κ. Κοραῆς εἶναι μὲν ἀνὴρ πολυμαθὴς καὶ φιλόκαλος καὶ λίαν ἐντριβῆς περὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ κατὰ πάντα εἰδήμων τῆς γλώσσης. Αἱ σημειώσεις αὐτοῦ εἰς τὸν Ἰπποκράτην εἶναι μακρότερι καὶ παρεκβατικώτεραι τοῦ δέοντος· αἱ παρατηρήσεις αὐτοῦ εἰς τὸν Ἡρόδοτον σπαγίως τυγχάνουσι τοῦ δρθίου· γράφει ὅμως σαφῶς καὶ γλαφυρῶς τὸ γαλλικὸν ἴδιωμα, ὃ δὲ ἐπίλογος τῶν εἰς τὸν Ἰπποκράτην προλεγομένων εἴναι ὅντως ἐμφαντικὸς καὶ εὐφραδής. Ἡκούσαμεν ὅτι ζῇ καὶ ἔτερος Ἐλλην, λίαν ἐγκρατῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἦν καὶ γράφει μετ' ἀρχαϊκῆς δροθοεπείας· εἶναι δὲ οὗτος ὁ Κ. Πολυζώης, ὁ ἐκδόντες τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ἀρισταγέτου μετὰ σχολίων συντεταγμένων ἐν τῇ ἀργαίᾳ ἑλληνικῇ· ἀλλ' ὡς φιλόλογος ὁ Πολυζώης εἶναι ὑποδεέστερος τοῦ Κοραῆ. Μετὰ ταῦτα ὁ ἐπικριτὴς πραγματεύεται τὴν λαλουμένην καὶ γραφομένην τότε ἑλληνικὴν γλῶσσαν, διαιρῶν αὐτὴν εἰς τρία εἴδη, τὴν κλασικὴν, ἡς γίνεται χρῆσις ἐν ταῖς Ἱεροτελεστίαις, τὴν ἐκκλησιαστικὴν, ἦν ἐπιτηδεύουσιν οἱ Πατριάρχαι ἐν τοῖς λόγοις καὶ τοῖς γράμμασιν αὐτῶν, καὶ τὴν δημώδη, ἦτις εἶναι μᾶγμα ἑλληνικῶν, λατινικῶν, τουρκικῶν, γαλλικῶν καὶ ιαλικῶν λέξεων. «Τούτων ἔνεκα (ἐπάγεται) θὰ νομίσῃ

τις ίσως ότι ούδεις άλλος δυναται νὰ νοήσῃ τους ἀρχαίους ἔλληνας συγγραφεῖς κάλλιον τῶν νῦν λογίων Ἐλλήνων, καὶ ότι δὲ Κ. Κοραῆς ἐπιλαβόμενος τῆς τοῦ Στράβωνος μεταφράσεως, πλεονεκτεῖ κατὰ τοῦτο τῶν ἀλλοφύλων ἔλληνιστῶν. Ἀλλὰ καθ' ἡμᾶς, πάντη ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα. ἡ γνῶσις τῆς δημώδους ἔλληνικῆς εἶναι μᾶλλον πρόσκομμα (!) ἢ ἐπιχούρημα πρὸς τὸν Κοραῆν. Ἡ διαφορὰ τῆς ἐννοίας πολλῶν ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων λέξεων, ἡ διαφορὰ τῆς συντάξεως καὶ ἄλλαι ἐκ μακρᾶς συνηθείας παραγενόμεναι πρόληψεις ἀναγκάζουσι πολλάκις τὸν λόγιον Ἐλληνα νὰ παρεκχλίνῃ τῆς εὐθείας ὅδοῦ κατὰ τὰς ζητήσεις αὐτοῦ περὶ τῆς προγονικῆς γλώσσης. Διὰ τοὺς αὐτοὺς πάλιν λόγους, φρονοῦμεν ότι πολλὰ χωρία τῶν ἀρχαίων ἡμῶν συγγραφέων θὰ ἐνοοῦντο εὐχερέστερον ὑπὸ ξένων καὶ τὴν ἡμετέραν γλώσσαν γραμματικῶς μελετησάντων λογίων ἢ μόνον ἡμῶν αὐτῶν». Ο Βύρων ἐν ταῖς σημειώσεσιν εἰς τὸ δεύτερον άσμα τοῦ ἀθανάτου ποιήματος *Child Harold's Pilgrimage*, ἃς ἔγραψε διατρίβων ἐν τῷ Ἀθήνησι μῶναστηρίῳ τῶν Φραγκισκάνων κατὰ μάρτιον τοῦ 1811, ἀπολογεῖται διὰ μακρῶν περὶ τοῦ Κοραῆ, ἀλλ' ἐν τῇ ἀπολογίᾳ αὐτοῦ ὑπάρχουσιν ἐγκαταμεμιγμέναι καὶ οὐκ διλγατ πληρμελεῖς εἰδῆσεις περὶ τοῦ τόπου τῆς γεννήσεως, τῆς πατερεύσεως καὶ τῶν ἔργων τοῦ Κοραῆ. «Ο διασημότερος τῶν ζώντων ἔλληνων σοφῶν Ἀδαμάντιος Κοραῆς (λέγει ὁ Βύρων) ἐγεννήθη ἐν Χίῳ καὶ οὐχὶ ἐν Σμύρνῃ, ὡς λαχυρίζεται, ἡμαρτημένως κατ' ἐμ.ὲ, ὁ συντάκτης τῆς ἐν τῇ «Ἐδιψούργειῳ Ἐπιθεωρήσει» ἐπικρίσεως· πλὴν δὲ τῆς μεταφράσεως τοῦ Βεκκαρίου καὶ τῶν ἄλλων πονημάτων, ἀτινα ἀναφέρει δὲ ἐπικριτὴς, ἔξεδωκεν δὲ Κοραῆς καὶ λεξικὸν τῆς «φωμαϊκῆς καὶ γαλλικῆς γλώσσης», ἀν πρέπει νὰ πιστεύσω εἰς τὴν διαβεβαίωσιν Δανῶν περιηγητῶν, ἐκ Παρισίων ἐσχάτως ἀφικομένων εἰς Ἀθήνας· ἀλλὰ τὸ νεώτατον γαλλο-ελληνικὸν λεξικὸν, ὅπερ εἴδομεν ἐν Ἀθήναις, εἶναι τὸ ὑπὸ Γρηγορίου Ζαλύχογλου ἐκδεδομένον. Ο Κοραῆς ἥλθε πρὸ μικροῦ εἰς ἔριδας πρὸς τὸν ἐν Παρισίοις ἐκδότην καὶ ἔρμηνευτὴν ἀρχαίων ἔλληνων συγγραφέων, K. Gail ἔνεκα τῆς ἀπονομῆς τοῦ δεκαετηρικοῦ βραβείου εἰς τὴν ὑπὸ Κοραῆ ἐκδοσιν τοῦ περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων τοῦ Ἰπποκράτους. Ἔν τῷ ἔριστικῷ τοῦ Gail φυλλαδίῳ λέγεται πρὸς τοῖς ἄλλοις ότι «δέον νὰ ῥιφθῇ ἀπὸ τοῦ παραθύρου δὲ αὐθαίδης ἔλληνιστὴς» («Θεέ μου, ὅποια ἀνοσιότης, ἡ ἀπὸ τοῦ παραθύρου ῥίψις καὶ πτῶσις πτωχοῦ ἔλληνιστοῦ!» ἀναφωνεῖ γάλλος τις κριτικός). Η φιλολογικὴ καὶ ἔθνικὴ τοῦ Κοραῆ ἐργασία εἶναι ἀναντιρρήτως ἀξία παντὸς ἐπαίνου· ἀλλ' οὐχ ἡττουν

ἀξιέπαινοι εἶναι καὶ οἱ ἐν Λιβύρων ἔμποροι ἀδελφοὶ Ζωσιμάδαι, οἵτινες ἀπέστειλαν τὸν Κοραῆν εἰς Παρισίους καὶ ἔχορήγησαν αὐτῷ τὰ ἀναγκαῖα χρήματα πρὸς ἔκδοσιν καὶ διαφέρει τῶν ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων. Ἀλλὰ, κατὰ τοὺς "Ἐλληνας, ὁ Κοραῆς δὲν ισοφαρίζει πρός τινας ἄλλους ἔξερχους λογίους, ἀκμάσαντας κατὰ τὰς δύο τελευταίας ἔκατοντα ετηρίδας, καὶ ίδιως πρὸς τὸν Δωρόθεον τὸν Λέσβιον, οὗ τὰ ἑλληνικὰ πονήματα τοσαύτην ἀπολαμβάνουσι παρὰ τῶν Ἐλλήνων τιμὴν, ὅτε ὁ Μελέτιος ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ Ἰστορίᾳ λέγει ὅτι «μετὰ τὸν Θουκυδίδην καὶ Εενοφῶντα ὁ Δωρόθεος εἶναι τῶν Ἐλλήνων ὁ ἄριστος»· πρὸς τὸν Παναγιώτην Κοδρικᾶν, τὸν μεταφράσαντα τὸ περὶ πληθύος κόσμου τοῦ Φουτενέλλου· πρὸς τὸν Καρακάσην, τὸν Χριστόπουλον καὶ μάλιστα τὸν Ψαλίδην, μεθ' οὗ διελέχθην ἐν Ἰωαννίνοις καὶ δστις εὐδοκιμεῖ ἐν τοῖς λογίοις, ἔξεδωκε δὲ ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ πονηράτιον περὶ ἀληθοῦς εὐδαιμονίας, προσφωνήσας αὐτὸν εἰς τὴν αὐτοκράτειραν Αἰκατερίναν. Τίς δὲ ὁ Πολυζώης, ὁ, κατὰ τὸν ἐπιχριτήν, ἐφάμιλλος σχεδὸν τῷ Κοραῆ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν; "Ισως ὁ Πολυζώης Λαμπαγιτζιώτης, ὁ ἐκδότης καὶ πωλητὴς πολλῶν ἑλληνικῶν βιβλίων, δλως δὲ ἀμοιρος πάσης ἑλληνικῆς παιδεύσεως; Ἐπειδὴ δμως ὑπέρχουσι πολλοὶ ἄλλοι Πολυζώαι, πιθανὸν ὅτι εἰς τούτων ἔξεδωκε τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ἀρισταινέτου... Ἐπὶ τέλους ὁ Κοραῆς Ἰσως σφάλλεται που· τούτου δὲ ὑποτεθέντος, τὸ πτχίσμα ἀπόκειται εἰς τὸν ἄνδρα καὶ οὐχὶ εἰς τὴν μητρικὴν αὐτοῦ γλῶσσαν, ἥτις εἶναι καὶ ἔπρεπε νὰ ἔναι μέγιστον βοήθημα πρὸς τὸν θιγενῆ σπουδαστήν". Ἐντεῦθεν γίνεται ἐμφανῆς ἡ ἀγαθὴ τοῦ Βύρωνος προκίρεσις, τὰ δὲ λάθη, δσα ἐπιπολάζουσιν ἐν τῇ διατριβῇ τοῦ περικλεοῦς ποιητοῦ, ἀποδοθήτωσιν εἰς τοὺς ἥκιστα φερεγγύους ὑποβολεῖς καὶ μάρτυρες ἀφ' ὧν ἡρύτατο τὰς περὶ Κοραῆ φήμας. "Αν ὁ Βύρων, πεποιθὼς εἰς τὰ ἀγγέλματα Δανῶν περιηγητῶν, ἔγραψε τῷ 1811 ὅτι ὁ Κοραῆς ἔξεδωκε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ λεξικὸν γαλλικὸν καὶ ἑλληνικὸν, τὸ σφάλμα τοῦτο εἶναι ἀσυγχρίτῳ τῷ λόγῳ μᾶλλον συγγνωστὸν ἢ τὸ τοῦ γερμανοῦ Νικολᾶ, δστις ἐν τῇ «Ἰστορίᾳ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς φιλολογίας» (1876) καταλογίζεται ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Κοραῆ, α') ἔκδοσιν τῶν ὄμιλιῶν Ἰωάννου τοῦ Χρισσοστόμου· β') ἐβραΐκὴν γραμματικὴν, τυπωθεῖσαν ἐν Μελίτῃ· γ') 17 λόγους παιδείας, φυσικῆς θρησκείας (ἐκτυπωθέντας ἐν Βιέννη ἐν ἔτει 1793). "Οτι ὁ Μυτιληναῖος Δωρόθεος, ὁ σχολαρχῆσας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπεδείχθη ἄριστος τῶν Ἐλλήνων μετὰ τὸν Θουκυδίδην καὶ τὸν Εενοφῶντα,

δέν είναι παντάπασι θαυμαστόν· διότι οι πλεῖστοι τῶν ἐν Βυζαντίῳ σχολαρχησάντων ἀνηγορεύοντο πατριαρχική οἰκουμένη· ή καὶ ἐπιταγὴν τῶν Διερμηγευτῶν, ὅπατοι τῶν φιλοσόφων, ἐπομένως δὲ ἐθεωροῦντο ἡγεμόνες τῆς τότε Ἑλληνικῆς σοφίας ή δριθότερον εἰπεῖν μικροσοφίας· χρῆμα μόνον δτι τὰ μυθιλογούμενα Ἑλληνικὰ τοῦ Διοροθέου πουνήματα, τὰ τοσοῦτον μπὸ τῷ Ἐλλήνιν θαυμαζόμενα ή καταβιβώσκονται ὑπὸ τῶν σητῶν ἐν τῇ πατριαρχικῇ βιβλιοθήκῃ ή, σπερ πιθανώτερον, εἶναι ὄλως ἀνύπαρκτα καὶ ἀκοῇ μόνον πωλυθύλητα. Περὶ τοῦ Κεδρικᾶ οὐδὲ γίνεται λόγος ἐν τοῖς ὅπισθεν· ἀλλὰ περὶ τοῦ περιβοήτου Πολυζώη, εἶναι ὄλως ἀνακριβῆ ή ἀτελῆ τὰ ὑπὸ τῶν "Ἄγγλων γεγραμένα. 'Ο καὶ ἵερεὺσιν ἐλάχιστας» Πολυζώης Κοντοῦ, ὁ ἐξ Ἱωαννίνων, δλλγῷ τι πρεσβύτερος τοῦ Κοραῆ, ἦτο ἐκ τῶν χρηστῶν διδασκάλιων τοῦ γένους· διότι ἐδίδαξεν ἐν Ἐγετίᾳ, Βιέννη, Βούδῃ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Οὐγγαρίας, εἴτα δὲ ἐν ταῖς Παραδουναβίοις Ἡγεμονίαις, καὶ μάλιστα ἐν Πλοεστίῳ. "Λημοιρος μεγάλης καὶ εὔμεθόδου παιδείας, σπουδάσας περὶ τὰ καλὰ γραμματικὰ ἐν τῇ σχολῇ τῶν Ἱωαννίνων, ὁ φιλόπατρις οὗτος κληρικὸς διέπρεπεν, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν δύμηλένων διδασκάλων, ἐπὶ μεγάλῃ εὐχερείᾳ πρὸς κατασκευὴν Ἑλληνικῶν στίχων, καὶ μάλιστα ἀρχαίων ἔξαμετρων· ἦτο στιχουργὸς μᾶλλον ή ποιητὴς, ἀλλὰ γράμματος στιχουργὸς, ἐνδρικὲ δὲ τὴν στιχουργικὴν αὔτοῦ εὐφωρίων γυησιώτατον προῖōν ποιητικῆς μουσομανίας. Πολλὰ τῶν ποιημάτων τοῦ φιλοβοήτου τούτου ἱερέως εὑρηγοῦνται ἐν τῷ «Λογίῳ Ἐρμῆ» πρὸς τοῖς ἄλλοις «ἡθικῇ τις φαντασίᾳ φιλεργήμου τινὸς διδασκάλου» καὶ «ἥρωϊκῇ ἐποποίᾳ ή εὐγή δι' ἔξαμετρων ἐπῶν πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν ὑπὲρ Ἑλλήνων» μετὰ τῆς ἐμμέτρου ἀποχρίσεως αὐτῆς τῆς Ἀθηνᾶς. 'Εστιχούργησε προσέτι παντοίους ὕμνους ἥρωικούς εἰς ἡγεμόνας, ἀρχιδικάκας καὶ πρίγκιπες, καὶ ἥρωικὸν ἔπος εἰς τὸν Ναπολέοντα (Ρούμε ερίουε sur les exploits de Bonaparte, premier consul de la république française etc.) Ἑλληνιστὶ ἐκδοθὲν ἐν Παρισίοις μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως ὑπὸ τοῦ πολίτου Λαβαλέ, ὅπερ διήγειρε τὸν θαυμασμὸν τοῦ Gail, ποιήσαντος καὶ διστιχον, ἔνθα ὁ μὲν Ναπολέων ἐκθειάζεται ὡς ἀλλος Ἀχιλλεὺς, δὲ Πολυζώης ὡς ἀλλος "Ομηρος. 'Αλλ' αἱ μὲν ποιητικαὶ τοῦ Πολυζώη δάφναι ταχέως ἐμφράνθησαν, ἵσως καὶ διὰ τὴν ἀστοργίαν τῶν Ἑλικωνιάδων Μουσῶν, τὰ δὲ φιλολογικὰ αὐτοῦ ἔργα ὑπέστησαν οὐχ ἦτοι οἰκτρὸν ναυάγιον. 'Ο ἀγαθὸς ἱερεὺς ἦτο σφόδρα φιλόπατρις Ἱωαννίτης καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ γένους ἀφιλοκερδέστατος ζηλωτής, ἀλλὰ

χείριστος κριτικός καὶ φιλόλογος. Έξέδωκε τὸν «Θησαυρὸν Γραμμάτικῆς» τοῦ Ιατροφιλοσόφου Καραϊνάγγου, τοῦ Ἀρισταινέτου τὰς Ἐπιστολὰς, καὶ Ξενοφῶντος τοῦ Ἐφεσίου τὰ κατ' Ἀγθειαν καὶ Ἀβροχόμην μετὰ τῆς ιταλικῆς μεταφράσεως τοῦ Ἀντωνίου Σχλεβίνη, «φιλοτίμῳ δικτύῳ τοῦ χρησιμωτάτου ἐν προγραμματευτκίς Πχναγιώτου Νίκου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων». Ἀμφότεραι αὗται αἱ ἔκδόσεις διεῖχθησαν μετὰ μεγίστης ἀμελείας καὶ ἀκρισίας. Ἡ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀρισταινέτου ἔκδοσις ἡλέγχθη δριψέως ὑπὸ τοῦ κριτικοῦ Βλαστοῦ, διεισχυτος τῷ Πολυζώῃ ὀλιγωρίαν πρὸς τὰ ἀντίγραφα καὶ ἔνδειαν κρίσεως περὶ τὴν ἐκλογήν τῶν διορθώσεων. Τὰ δὲ Ἐφεσιακὰ τοῦ Ξενοφῶντος ἀγετύπωταν ὁ Πολυζώης ἐκ τῆς προγενεστέρας ἔκδόσεως (1781) μετὰ σημειώσεων ἀξιογελάστων, καταλιπὼν ἀθικτα καὶ αὐτὰ τὰ τυπογραφικὰ ἀμαρτήματα. Τούτου ἔνεκα ὁ βαρῶν Λοκέλλας, δ τῷ 1796 ἐν Βιέννη ἔκδοὺς τοῦ Ξενοφῶντος τὰ Ἐφεσιακὰ ἀναλώματι τῶν ἀδελφῶν Μαρκιδῶν, διέσυρεν ἀμειλίκτως τοῦ Πολυζώη τὸ ἔργον καὶ τοσοῦτον ἀμειλίκτως ὥστε δ τοῦ Κοραῆ φίλος Ῥοχέτιος δικαιώσας σκανδαλισθεὶς, παρατηρεῖ πρὸς τὸν βαρῶνα Λοκέλλαν ὅτι ἡδύγατο γὰρ σεμνολογήσῃ ὄπωσοῦν μαλακώτερον καὶ ἐπιεικέστερον. Ἄλλ' ἀρκετῶσαν ταῦτα περὶ τοῦ Πολυζώη Κοντοῦ, δι' ἀλλως ὁ ἄγγλος ἐπικριτὴς καταγγέλλει ὑποδεέστερον τοῦ Κοραῆ, εἰ καὶ ἐξ ἀκοῆς μόνον γινώσκει τοῦ Ἰωαννίτου ιερέως τὰ φιλολογικὰ ἀθλα.

Ἡ «φιλοτίμῳ δικτύῳ τῶν δριψέων Χίων, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἐλλάδος» ἔκδοσις τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τοῦ Στράβωνος ἐβράδυνεν δικώσουν διότι ὁ Κοραῆς ἐκοβεῖτο μὴ προσκρούσῃ τῷ δικτατωρεύοντι δεσπότῃ, διστις ἡθελε πρὸ πάντων τὴν δσον τάχιον ἀποπεράτωσιν τῆς γαλλικῆς μεταφράσεως. Ο πρῶτος τόμος τῶν Γεωγραφικῶν ἐξηγήθη εἰς τὸ φῶς τῷ 1815, δ δὲ τέταρτος καὶ τελευταῖος, δ περιέχων τὰς σημειώσεις, τῷ 1819. Ο Κοραῆς εἰκάζει δι τοῦ Γεωγράφος ἐγεννήθη περὶ τὸ 687 ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης (65 π. Χ.) διότε δ Πομπήιος, πρὶν νικήσῃ τὸν Μιθριδάτην, ἐκάθηρεν ἐκ τῆς Μεσογείου θαλάσσης τὸ ληστικόν. Αἱ ἔρευναι τῶν καθ' ἡμᾶς κριτικῶν ἀπέδειξαν ως ἔγγιστα δρθῆν τοῦ Κοραῆ τὴν ὑπόθεσιν (πρβλ. Hasenmueller, de Strabonis geographi vita, Bonn 1863 · Schröter, de Strabonis Itineribus, Lipsiae 1874 · Meyer, Quaestiones Strabonianaes, Lips. 1879 καὶ Ruge, Quaest. Strabonianaes, Jena 1889). Κατὰ τὸν Hasenmueller, δ Στράβων ἐγεννήθη τῷ 59 π. Χ., κατὰ δὲ τὸν Meyer, τῷ 68 π. Χ. Ο μακαρίτης Μουστοξύδης ἐν ταῖς «παρατηρήσεις καὶ προσθήκαις εἰς τὰ προλεγόμενα

‘Αδαμαντίου Κοραῆ, τὰ εἰς τὰ Γεωγραφικὰ τοῦ Στράβωνος» (ἐν τῷ δευτέρῳ καὶ τρίτῳ φυλλαδίῳ τοῦ «Ἐλληνομυγήμονος») μάτην ἐπειράθη νὰ ἀποδεῖξῃ ὅτι ἡ γέννησις τοῦ Στράβωνος δέον μᾶλλον νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸ 700 ἔτος ἀπὸ κτίσεως Ρώμης. Εὐ τῇ εἰσαγωγῇ πραγματεύεται δὲ Κοραῆς συγοπτικῶς τὰ κατὰ τοὺς ἀρχαίους γεωγράφους, Σκύλακα τὸν Καρυανδέα, Δικαίαρχον, Πυθέαν, Ἐρατοσθένην τὸν Κυρηναῖον, Ἰππαρχον τὸν Νικαέα, καὶ τὸν περιώνυμον στωικὸν Ποσειδώνιον, εἰς ὃν ιδίως ἀκολουθεῖ ὁ ἐπ’ ἴσχυς στωικὸς Στράβων. «Κατὰ δυστυχίαν ἐπαθεῖ καὶ τὸ βιβλίον τοῦ σοφοῦ τούτου γεωγράφου ὅτι ἐπαθεῖ δλα σχεδὴν τῶν παλαιῶν τὰ συγγράμματα. Εἶναι τόσα τὰ γραφικὰ τοῦ κειμένου σφάλματα, ὡς τὰ πρὸν ἐκδοθῆ ἀπὸ τὸν Κασωβῶνα, ἵτο σχεδὴν ἀδύνατον νὰ τὸ ἀναγνώσῃ τις χωρὶς ἀηδίαν. Μετὰ τὸν Κασωβῶνα διώρθωσαν πολλοὺς ἀκόμη τόπους ἄλλους ἄλλοι αριτικοὶ τοῦ Στράβωνος. Εὖλον ἔλεγχον, δτι μετὰ τὰς πολλὰς διορθώσεις ταύτας πλειότερα ἵσως εἶναι ὅταν ἔμειναν ἀδιώρθωτα, μόνοι ἥθελαν ἀπιστήσειν ὅσοι δὲν ἐξεύρουσι τί πρᾶγμα εἶναι ἔκδοσις παλαιοῦ συγγραφέως, ἢ δὲν ἔμαθαν ἀπὸ καλένα, δτι εἶναι ἀδύνατον νὰ καθαρισθῇ τελείως ἀπὸ σφάλματα, εὐδ’ ἂν περάσῃ ἀπὸ πολλῶν ἐκδοτῶν χωνία. Εὔκολώτερον ἵσως θέλω τοὺς πείσειν, ἀν δύολογήσω (ἀνυπόχριτον δύολογίαν), δτι, καὶ μετὰ τοὺς πολλούς μους κόπους, μένουσιν ἀκόμη εἰς τὸν Στράβωνα πολλὰ νὰ διορθωθῶσιν ἀπὸ σοφωτέρους ἢ εύτυχεστέρους μου αριτικούς». Τὰ Γεωγραφικὰ τοῦ Στράβωνος ἐτυπώθησαν τὸ πρῶτον ἐν Ἐνετίᾳ τῷ 1516, ἀλλ’ ἡ πρώτη αὕτη ἔκδοσις ἵτο ἀληθής κόπρος τοῦ Αὐγείου. Τῷ 1571, ὁ ἐν ‘Εἰδειλβέργη καθηγητῆς Χόλτερν (ἢ Ξύλανδρος, δπως αὐτὸς οὗτος ἐξηλλήνισε τὸ ἰδιον ὄνομα) ἐκάθηρε καὶ διώρθωσεν ἐν πολλοῖς τὸ κείμενον, «κατορθώσας (λέγει ὁ Κοραῆς) δτι ἐπέτρεπον αὐτῷ ἡ ἔλλειψις τῶν ἀντιγράφων καὶ ἡ πενία». Ο μέγας φιλόλογος Κασωβῶν, (ὁ διδαχθεὶς τὰ ἔλληνικὰ γράμματα παρὰ τοῦ «ἀρχιδιδασκάλου καὶ πρωτοκαθηγητοῦ τῶν Ἐλλήνων» ἐν Ἐνετίᾳ, Φερράρᾳ, Μόδενῃ καὶ Γενεύῃ, Φραγκίσκου Πόρτου τοῦ Κρητὸς) ἐξέδωκε τὸν Στράβωνα τῷ 1587, ὅπότε ὁ περικλεής ἔλληνιστής ἥγε τὸ ὄγδοον καὶ εἰκοστὸν τῆς ἡλικίας ἔτος· μετὰ τὸν Οχνάτον τοῦ Κασωβῶνος, ἐγένετο ἐν Παρισίοις τῷ 1620 δευτέρα ἔκδοσις, ἐπιμελείᾳ τοῦ «βασιλικοῦ τυπογράφου» καὶ καθηγητοῦ Μορέλλη· ταύτην δὲ ἀγετύπωσεν ἐν Ἀμστελοδάμῳ τῷ 1707 ὁ ὄλλανδρος καθηγητῆς Ἀλμελόβεν, προσθεὶς καὶ ἄλλας σημειώσεις καὶ τὴν λεγομένην Χρηστομάθειαν ἥτοι ἐπιτομὴν τῆς Γεωγραφίας τοῦ Στράβωνος.

Ἐτέρχ τοῦ Στράβωνος ἔκδοσις ἤρξατο γινομένη ἐν Λιψίᾳ τῷ 1796 ὑπὸ Siebenkees, τούτου δὲ ἀποθανόντος, συναπετελέσθη τῷ 1811 ὑπὸ τοῦ γυμνασιάρχου Tschucke, ἕστις, πλὴν δισων δ Siebenkees ἀντέβαλεν ἐν Ἰταλίᾳ ἀντιγράφων, ἔγνω νὰ συμπαραβάλῃ καὶ τινα ἐν Μόσχῃ ἀποκείμενον κώδικα. Οἱ δύο οὗτοι γερμανοὶ κριτικοὶ διώρθωσαν οὐκ ὄλιγα τοῦ Στράβωνος χωρία, ἀφῆκαν διμως πάμπολλα ἀδιόρθωτα, οὐδὲ ἐφάνησαν πάντοτε εὐτυχεῖς εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν διαφόρων γραφῶν. Ή κατὰ τὸ 1807 ἐν Ὁξανίῳ ἔκδοσις τοῦ Στράβωνος (ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Θωμᾶ Φαλκονερ) εἴγαι ἀπλῇ σχεδὸν ἀνατύπωσις τῆς δευτέρας τοῦ Κασωβῖνος ἔκδόσεως, ἔχει διμως (κατὰ τὸν Κοραῆν) δύο προτερήματα χρήσιμα εἰς τοὺς μέλλοντας νέους ἐκδότας· «τὸ πρῶτον εἶναι ἡ αὔξησις τῶν σημειώσεων τὸ δεύτερον, ἡ παραβολὴ πλειστέρων τινῶν ἀντιγράφων καὶ ἡ σημειώσις διαφόρων γραφῶν». Τί δὲ ἔπραξεν ὁ Κοραῆς; Ἐπήνεγκε πολλὰς καὶ εὐφυεστάτας διορθώσεις καὶ μεταβολάς. «Ἄλλας ἔκαμα διδηγούμενος ἀπὸ διαφόρους γραφάς, ἄλλας ἀπὸ κριτικῶν προγενεστέρων διορθώσεις· ἵσως δὲν εἴναι δλιγάτεραι δισας ἐτόλμησα ἐξ εἰκασίας, χειραγωγούμενος ἀπὸ τὴν ἔννοιαν, ἀπὸ πχραλλήλους τόπους ἄλλους τοῦ Στράβωνος, ἡ καὶ ἀπ' αὐτὸν τὸν συνειθισμένον εἰς αὐτὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου. Οσαι διορθώσεις εἴναι εὐτυχεῖς, τὰς χρεωστῶ, εἰς δισα εἶχα βοηθήματα πάρα τοὺς ἄλλους πλειότερα· τὰς ἀποτυχίας μου θέλουν συγχωρήσειν δισους ἐδίδαξεν ἡ πεῖρα πόσον εἴναι δύσκολος ἀλλοιωμένου ἀπ' ἀντιγραφέας συγγραφέως ἔκδοσις. Τοῦτο μόνον εἰς τινὰς ἤθελεν ἵσως φανῆν ἀσυγχώρητον, διτε δὲν ἀρχοῦμαι νὰ προβάλω εἰς τὰς σημειώσεις, χωρὶς νὰ καταχωρίζω εἰς αὐτὸ τὸ κείμενον, τὰς εἰκασίας μου. Άλλα δὲν είμαι πρῶτος τῶν τοιούτων τολμητής· τολμηρότερον ἵσως κάποτε μ' ἔκαμεν ἡ ἀγανάκτησις νὰ βλέπω συγγραφεῖς "Ελληνας ἀσχημισμένους μὲ πολλὰς λόγου ἀμαρτίας, διτε δχι ἄλλο, πλὴν διὰ τὸν ὅποιον ἔχουσί τινες δεισιδαιμονα τοῦ κείμενου σεβασμόν Εἰς βραχυλογίαν ἔκαμα διτε μ' ἐσυγχωροῦσαν νὰ κάμω ἡ δλίγη ἐκ τῶν ἀντιγράφων βοήθεια καὶ ἡ δλίγη μου δύναμις, τὴν διποίαν ἐκολόβωσαν ἔτι πλέον αἱ πολιτικαὶ ταραχαὶ τοῦ σοφοῦ καὶ φιλέλληνος γένους τῶν Γάλλων. Αν δχι κατὰ πάντα δρθὸν, τῆς ἔκδόσεώς μου τὸ κείμενον εἴναι καν ἐλληνικώτερον, καὶ εἰς πολλὰ μέρη διποίον νὰ δωσῃ ἀφορμὴν εἰς ἄλλους νὰ τὸ ἔκδώσωσιν δρθότερον. Οθεν ἐμπορῶ κ' ἔγῳ, ὡς παρακαλέσω τοὺς ἀναγγώστας νὰ κρίνωσι τὰ πταισματά μου, παραβάλλοντες δχι μὲ τῶν

μελλόντων ἔκδοτῶν τὰ κατορθώματα, ἀλλὰ μὲν πρὸς ἐμοῦ τὰ τότε ἔξανάγκης παροράματα». Αἱ σῆμειώσεις τοῦ Κοραῆ εἶναι σχεδὸν ἀπαραι
κριτικαὶ καὶ γεωγραφικαὶ· ἀλλ' ὡς ἐν τῷ Ἡλιοδώρῳ, τῷ Ἰσοκράτῃ
καὶ τῷ Πλουτάρχῳ, παραπλήσιως καὶ ἐν τῷ Στράβωνι, ὑπάρχουσιν ἐγ-
καταμεμιγμέναι καὶ οὐκ διλγαῖ φιλογενεῖς παραινέσεις, ἔστιν δτε δὲ
καὶ εὐτράπελα διηγήματα. Οἱ μὲν Στράβων πρεσβεύει δτι «πρός γε
τοὺς βαρβάρους βίᾳ λόγου χρείττων ἔστι»· δ δὲ Κοραῆς ἀντιλέγει.
«Οὐκ ἀεί ποτε ταῦθι οὔτως ἔχει· οἱ γὰρ Γραικορωμαῖοι αὐτοκράτορες
ὑπεξέστησαν τῆς ἥγειρονίας τοῖς βαρβάροις, διὰ τὸ τῆς ἀληθοῦς παι-
δείας δλιγωρῆσαι, καὶ τοῖς μὲν ἔτι λειπομένοις λόγοις οὗτῳ καταχρή-
σασθαι, ὃτι εἰς ἀλόγους καὶ σχολαστικὰς ἐρεσχελίας τρίβειν ἤλιθίως
τὸν δφειλόμενον τῇ περὶ τὸν πόλεμον ἀρετῇ χρόνον, φρουρίοις δὲ καὶ
φρουροῖς μακρὰ χαίρειν φράσαντας Μοναχῶν μυριάσι κατασκευάζειν οἰ-
κήματα». Η δουλοφροσύνη πολλῶν Ἐλλήνων εἶχε προβή ἐπὶ τοσοῦτον
ῶστε εἰς τὰ τέκνα αὗτῶν ἕδιδον δνόματα ρωμαϊκά. «Γάϊος Ἰούλιος ἐ-
καλεῖτο δ τοῦ Εὐρυκλέους οὔτος υἱὸς, καθά δηλοῖ ή ἐν Ταιγάρῳ εύ-
ρεθεῖσα ἐπιγραφὴ «τὸ κοινὸν τῶν Ἐλευθερολακώνων Γαϊον Ἰούλιον Λά-
κωνα, Εὐρυκλέους υἱὸν τὸν ἴδιον εὐεργέτην». Ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ κολα-
κείας τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐληλύθεισαν τηνικαῦτα οἱ «Ἐλληνες, ὃστε
καὶ τοῖς ἐκείνων δνόμασιν ἐγκαλλωπίζεσθαι, τῶν οἰκείων καταφρονοῦν-
τας». «Οπου γίνεται μνεῖα ἐνδέξων τόπων, ἔνθα οἱ «Ἐλληνες ἥραντο
λαμπρὰς νίκας, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγωνιζόμενοι, προσεπάγεται καὶ δ
Κοραῆς θερμοὺς λόγους, ἔξαπτων τῶν νέων τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν.
«Μαραθὼν — Μαραθώνας υῦν καλούμενος· τόπος ἀείρυνηστος, ὅθεν
καὶ δ οὐδὲν ἥτιον ἀξιος μνήμης δρκος «οὺ μὰ τοὺς ἐν Μαραθῶνι προ-
κινδυγεύσαντας» δι χρή τοὺς δρεγομένους τῆς ἐλληνικῆς σοφίας καὶ
δδέης νέους «Ἐλληνας, ἔναυλον σώζειν ταῖς ἀκοαῖς, ἐπιλέγοντας καὶ
χωρὶς ἔκαστον καὶ ὄμοι σύμπαντας, «οὐκ ἀποστησόμεθα ἥς καλῶς ποι-
οῦντες ἥρετάμεθα παιδείας, οὐ μὰ τοὺς ἐν ἔργοις καὶ λόγοις ἐλλάμ-
ψαντας προγόνους ἥμῶν». Ἀλλ' δ φιλόπατρις «Ἐλλην οὐδέποτε ἐπιλαν-
θάνεται τῶν ἴδιαζδυτῶν τῇ φύσει τῶν Χίων ἀνεπαχθῶν σκωμμάτων καὶ
παιδιῶν. Εἰς τὰ περὶ Τροικῆνος παρεγείρει τὸ γνωστὸν τοῦ Ἐπισκόπου
πάθημα». «Τροικήν, ή υῦν καλουμένη Δαμαλάξ. Ταύτης τὸν Ἐπι-
σκόπον ποτέ φασιν, οὐκ ἀγαπῶντα τοῖς λεπτοῖς τῶν ἵχθύων, ἐθελῆσαι
ἐπὶ μειζόνων ἀγραν αὐτὸν ἐκπλεῦσαι· ἐν δὲ τῇ ἀλιείᾳ ὑπὸ βαρβά-
ρων πειρατῶν ἀλόντα εἰς Λιβύην ἀχθῆναι, κάκει δευλεύειν, ὅτε μὲν

ἀλήθοντα, δτὲ δὲ τοῦ δεσπότου τὸ νήπιον κατακοιμίζοντα. Διὸ καὶ ὡδὴν
ἔτι καὶ γῦν ἀδεσθι παρὰ τοῖς ποτὲ Τροιζηνίοις τοῦ γαστριμάργου Ἐ-
πισκόπου τὴν τύχην ἐπισκώπουσαν, ην ἀντέγραψεν ὁ ἄγγλος περιηγη-
τὴς Chandler, οὗτως ἔχουσαν·

Πίσκοπε τοῦ Δαμαλᾶ,
Δίγως νοῦν, δίχως μυαλά.
Τὰ μικρὰ δὲν ἥθελες,
Τὰ μεγάλα γύρευες,
Τράβα τὸ γερόμυλο,
Κούνα τάραπόπουλο.

Νεώτεραι τοῦ Στράβωνος ἐκδόσεις, μετὰ τὴν τοῦ Κοραῆ, εἶναι ἡ
ὑπὸ τοῦ Κραμέρου μετίζων (εἰς τόμους τρεῖς, 1844—1852) καὶ ἡ ἐ-
λάσσων (εἰς τόμους δύο, 1852), ἡ τοῦ Καρόλου Μυλλέρου ἐλληνιστὴ
καὶ λατινιστὴ (ἐν Παρισίοις, 1853—1857) καὶ ἡ τοῦ Μεϊνέκου εἰς
τόμους τρεῖς (1866). Ὁ Μύλλερος γράφει ἐν τῷ λατινικῷ πρωλόγῳ.
«Πρῶτος δὲ Κοραῆς, «νιν̄ κριτικώτατος» ὁ μέτιος ἡ Γαλατία οὐδένα ἄλ-
λον γινώσκει ἐμπειρότερον τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἐξέδωκε τὸν
Στράβωνα τοσοῦτον ἐπιτυχῶς, ὅτε ἐπὶ πολὺ ὑπερηκόντισεν ἔποντας
τοὺς πρὸ αὐτοῦ... Ἀλλὰ, καὶ παρὰ πάντας τοὺς πλείστους λόγου ἀ-
ξίους κόπους τῶν περιφενῶν τούτων ἀνδρῶν (Κοραῆ καὶ Γρόζκουρδ), ἡ
κριτικὴ ἐπιστήμη δὲν ἥδυνατο νὰ ἐπαναπαυθῇ εἰς τὰ γενόμενα, ἕτε
μάτην ἐπιζητοῦσα μέγιστόν τι καὶ σπουδαιότατον καὶ οἰσονεὶ τὴν βάσιν,
ἐφ' ᾧς ἔδει νὰ ἐποικοδομηθῶσι τὰ ἐπιλογαπαταρίαν δε τὴν ἀκριβε-
στάτην γνῶσιν ἀπάντιων τῶν περισωζομένων κινδύκων τοῦ Στράβωνος.
Τὸ ἔργον τοῦτο ἀνέλαβε καὶ αἰσιώς διεπέρανεν δὲ σορώτατος Κράμερος,
ἐπιμελῶς ἐρευνήσας μνογονογύρῳ πανταχού τὰ ἀντίγραφα, σπουδαίως ἀκρι-
βώσας τὴν τούτων πολυειδῆ συγγένειαν, ἀσφαλῶς ὄρισας τὸ κύρος ἐκά-
στου, εἴτα δὲ προβάς εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου τοῦ Στρά-
βωνος μετὰ κρίσεως υηφαλίου, δειμαλέας καὶ λίαν σχεδὸν εἰπεῖν πρὸς
έαυτὴν ἀπιστούσης (crisi sobria, meticulosa, nimium poene sibi diffi-
cilem). Οὐχὶ ἄλλως ἀποφαίνεται δὲ Μεϊνέκιος, ἀσπαζόμενος πολλὰς
τοῦ Κοραῆ διορθώσεις, γράφων δὲ συχνὰ πυκνὰ «recte Coraes» «ad-
dendum... cum Corae» «haec transponenda, ut voluit jam Coraes»
«recte Coraes πολλοὶ (ἀντὶ τοῦ «πολὺ»)» «τὸν recte post ὑψηλὸν add.

Coraes» κτλ. Ό Κράμερος βεβαίως ύπερ πάντας δὲλλον ἐσπούδασε περὶ τὰ σωζόμενα τοῦ Στράβωνος ἀντίγραφα, ἔξετάσας ἀντὶ πολλῶν κόπων τὰς πλείστας εὐρωπαϊκὰς βιβλιοθήκας, τὸ ἔξαγόμενον δὲ τῶν μελετῶν αὐτοῦ ἔχδονς τὸ πρῶτον τῷ 1840, ἐν τῇ χριτικῇ διατριβῇ «περὶ τῶν χειρογράφων κωδίκων ἐν οἷς περιλαμβάνονται τοῦ Στράβωνος τὰ Γεωγραφικά». Ό φιλόπονος οὗτος γερμανὸς καθηγητὴς ἡρεύνησε πρὸς τοῖς δὲλλοις τὸν πολύτιμον παριστανὸν κώδικα τῆς 13 ή 14 ἑκατονταετηρίδος, δην δὲ Μαυροχορδᾶτος ἐδωρήσατο τῷ ἀββᾶ Σιεβέν. Ἐτερον οὐχ ἦτον πολύτιμον κώδικα, «κτῆμα Ἀντωνίου τοῦ Ἐπάρχου, δις δέδωκεν αὐτὸν εἰς σημεῖον εὐχαριστίας τῷ ἐπιφανεστάτῳ Φραγκίσκῳ, τῷ κραταιῷ βασιλεῖ Κελτῶν», τὸν ἐν τῷ Βατικάνῳ κώδικα τοῦ «Δημητρίου Ραγκαβάκη (;) Ἑλληνος Θρακὸς καὶ Βυζαντίου» ἐλθόντος εἰς Ρώμην τῷ 1466, πρότερον δὲ ἀρξαντος Ἑλληνικῶν νήσων, «οὗ πω γάρ τε λέως ἐφθαρμένον τὸ βασιλεῖον τῆς Ἑλλάδος». Ὑπάρχουσι καὶ ἔτερα τιμαλφῆ ἀντίγραφα ἐν τῇ τοῦ Ἀγίου Μάρκου καὶ τῇ Ἀμβροσιανῇ βιβλιοθήκῃ, τὸ τοῦ Βησσαρίωνος, τοῦ ἐκ Κρήτης πρεσβυτέρου Ἰωάννου Ρώσου, (ὅστις ἦτο καλλιγράφος ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Ἀλδου, τεσσαράκοντα δὲ ἔτη κατέτριψε πρὸς ἀντιγραφὴν Ἑλλήνων συγγραφέων), ἔτέρου πρεσβυτέρου Γρηγορίου τοῦ Μαρᾶ, καὶ τοῦ Θεοδώρου Ἀγαλλιανοῦ, διακόνου, Ἱερομνήμονος καὶ μεγάλου ῥήτορος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀλώσεως. Καὶ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μαδρίτου ἀπόκεινται δύο ἀξιόλογα ἀντίγραφα, ἀνήκοντα δὲλλότε τῷ γεραρῷ ἐπισκόπῳ Κυθήρων, Μαξίμῳ τῷ Μαργουνίῳ καὶ τῷ «σπουδαίῳ καὶ λογίῳ ἀνδρὶ Ἰωάννῳ Φερύγῳ». Όπόσου ἀληθῶς χρήσιμοι ἐγένοντο εἰς τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα οἵ δλίγοι οὖτοι λόγιοι «Ἑλληνες, ἀφανῶς φιλοτιμούμενοι νὰ ὑποχεράσωσι τῆς δουλείας καὶ ἀπατρίας τὰς βασάνους διὰ τῆς συλλογῆς, ἀντιγραφῆς καὶ σωτηρίας τῶν γραπτῶν μνημείων τῆς προγονικῆς δόξης, ὅτινα ἔπειτα προσέφερον δωρεὰν ἢ ἐπὶ ἐλαχίστη ἀμοιβῇ εἰς τοὺς ισχυροὺς τῆς Εὐρώπης βασιλεῖς, ἐκλιπαροῦντες τὸ ἔλεος αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἀναξιοπαθούσης Ἑλλάδος! Ό Κράμερος ἐν τῷ προλόγῳ τῆς μεγάλης ἐκδόσεως ἀναφέρει τὸν Κοραήν μετὰ πολλῶν ἐπαίνων ἀλλὰ καὶ μετὰ σφοδρῶν ἐπιτιμήσεων. «Ἐκ τῶν περισωθέντων (λέγει) μνημείων τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης οὐδὲν ἐν ὑπέστη χείρους καὶ δεινοτέρας περιπετείας τῶν τοῦ Στράβωνος Γεωγραφιῶν. Τῶν ἐκδόσεων νεωτάτη εἶναι ἡ παρὰ τοῦ Κοραῆ ὁρθοτέρα μὲν τῶν προγενεστέρων, οὐδαμῶς δὲ εὔμοιρήσασα νὰ ἀποπλύνῃ τοῦ κειμένου τοὺς ρύπους. Ό

περιφανέστατος καὶ τὰ ἔλληνικὰ γράμματα ὑπὸ μυρίας ἐπόψεις εὐεργετήσας Κοραῆς, ἐμφορούμενος ἰδέας τινὸς παντάπαισι σφαλερᾶς (προλεγ. ξθ) περὶ τῶν κωδίκων, ἐν οἷς μάλιστα ἔγκειται ἡ τοῦ Στράβωνος σωτηρία, δλιγωρήσας νὰ ἔξαχριβώσῃ τὴν φύσιν αὐτῶν, καὶ ἥκιστα ἀναλογισάμενος τὸ κύριον τοῦ κριτικοῦ ἔργων ἐπὶ τῶν ἀρχαίων ἀντιγράφων, δὲν ἔξητασε τί κυρίως ἦτο γεγραμμένον, ἀπέβλεψε δὲ μᾶλλον εἰς ὅσα καὶ οἵα αὐτὸς ἐφρόνει ὅτι ἔδει νὰ γραφῶσιν ἄλλ' οὐδὲν ἐνταῦθα μετῆλθε τὴν ἀπαιτουμένην ἐπιμέλειαν, κρίσιν καὶ λεπτότητα. Τούτου δ' ἔνεκεν, εἰ καὶ μετέβαλε πάμπολλα χωρία, οὐχὶ δλίγχ μὲν ἀριστα ἐθεράπευσεν, οὐχὶ δλιγάτερα δὲ ἔφθειρε, πολλῷ δὲ πλείονα τελευταῖον, παντάπαισιν ἐφθαρμένα, ἀθετα κατέλιπεν. (Inde factum est, ut, cum permultos locos mutaret, haud paucos quidem egregie sanaret, non pauciores tamen corrumperet multo plures denique eos corruptissimos non attingeret). Πρὸς τὰς παρατηρήσεις ταύτας τοῦ Κραμέρου δυνατὸν νὰ ἀντείπῃ τις ὅτι ὁ Κοραῆς, κυρίαν νομίσας ἐντολὴν νὰ διεἴλῃ καὶ γειραγγήσῃ τοὺς "Ἐλληνας εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν, πρώτιστον δὲ προθέμενος σκοπὸν τοῦ γένους τὴν πνευματικὴν καὶ ἡθικὴν ἀναγένησιν, οὔτε καἱροῦ διαψήλειαν εἶχεν οὔτε πόρων περιουσίαν ὅπως ἐγκύψῃ εἰς τὴν ἀντιβολὴν τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις ἀντιγράφων. Ὁ μὲν Κράμερος ἀφιέρωσεν ὅλον σχεδὸν τὸν βίον εἰς τὴν ἔξετασιν καὶ μελέτην τῶν ἀκεραίων καὶ τῶν ἡμιτελῶν κωδίκων τοῦ Στράβωνος καὶ τῶν διαφόρων ἐπιτομῶν αὐτοῦ, καὶ εἰς τὴν ἀνέγνευσιν τοῦ τε κύρους ἐκάστου τούτων καὶ τῆς προσαλλῆλου σχέσεως καὶ συναφείας· μετὰ θαυμαστῆς δὲ καὶ ἀληθῶς γερμανικῆς καρτερίας καὶ ἀκριβείας ἀνεδίφησε καὶ ἀντιπαρέθηκε περὶ τὰ τριάκοντα ἀντίγραφα. Ἀλλ' ὁ Κοραῆς, ἀφορῶν πρώτιστα καὶ μᾶλιστα εἰς τὴν κοινὴν τῶν "Ἐλλήνων ὠρέλειαν καὶ ἡθικὴν παρασκευὴν, ὥφειλεν ἰδίως νὰ ἐρεισθῇ εἰς πρακτικώτερον κριτικὸν καὶ ἔρμηνευτικὸν σύστημα. Κατὰ πόσου ὁ Codex Parisiensis I, ὁ Codex Vaticanus, ὁ Codex Escorialensis καὶ ὁ Codex Mosquensis συμφωνοῦσιν ἡ διαφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλους, κατὰ πόσων δὲ ἡ δεῖνα τούτου ἡ ἀκείνου τοῦ κώδικος γραφὴ εἶναι προκριτωτέρα τῆς δεῖνος, κατὰ πόσου δὲ αὖθις ἡ Epitome Palatina εἶναι καλλιτέρα τῆς Epitome Parisiensis — ταῦτα καὶ ἀλλα μελετήματα ἀγαντιρρήτως συντείνουσιν οὐκ ἐλάχιστα εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ κειμένου ἀποκατάστασιν. Ἀνέκαθεν ὅμως ὁ Κοραῆς ἡσθάνετο ἐξ ἴδιας πείρας σφοδρὸν πρὸς τὰ ἀντίγραφα ἀλλοτριότητα καὶ ἐδόξαζε περὶ τούτων δλως ἀντίστροφα ἡ ὅσα cī ἐπαγγείλομενα

νὰ ἐγκαινίσωσιν εἰς τὴν φιλολογίαν πάντας τοὺς ὑπερλέπτους τύπους τῆς διπλωματικῆς τέχνης.

«Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἔκδότας (λέγει ὁ Κοραῆς) συμβουλεύονται ἀντίγραφα· ἀλλὰ πολλὰ ὄλγοι ἀπολαμβάνουν ὅσον ἐξ αὐτῶν ἐλπίζουσι καρπόν. Τῆς ἀποτυχίας ταύτης αἰτίας ἐμπορῖν νὰ καταριθμήσω τὰς ἔξης. Πρώτην, ὅτι ἀπὸ τὰ σωζόμενα ἀντίγραφα ὄλγα εἶναι ἀληθῶς καρποφόρα. Τὰ πολλὰ, γραμμένα ὄλγον ἀρχήτερα τῆς καταστροφῆς, ή, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Γραμμορωματικῆς βιβλιοθήκης, συγτρέχουν μὲ πολλὰς ἀλλας μαρτυρίας γὰς δειξασιν ὅτι οὗτο ἀδύνατον νὰ διαμείνῃ· ή βιβλιοθήκη εἰς ἔθνος, τὸ όποιον κατήντησεν εἰς τόσην ἀπαιδευσίαν. Τοῦ καιροῦ ἔκεινου οἱ πλειότεροι ἀντιγραφεῖς, ήσαν ή παντάπασιν ἀμαθεῖς, ή (τὸ χειρότερον) τῆς τάξεως τῶν σχολαστικῶν, ἥγουν τῶν λογίων ἔκεινων, οἵτινες μανθάνουσι τὰς γλώσσας διὰ τὰς γλώσσας, καὶ ὅχι διὰ τὰ πράγματα. Συνειθισμένοι νὰ γράφωσι τὰ ἴδια τῶν χωρὶς νοῦν, μὲ τὴν αὐτὴν τοῦ νοῦ πτωχείαν ἀντέγραφον καὶ τὰ ἀλλότρια. Δευτέραν, ὅτι καὶ ὄλγοι ἔκδόται ἔχουσι τὴν ἔξιν γ' ἀναγνώσκωσιν ἀντίγραφα καὶ νὰ διακρίνωσιν τοὺς χαρακτῆρας τῶν διαφόρων τοῦ χρόνου περιόδων, ή τὴν ὑπομονὴν νὰ τ' ἀναγινώσκωσι μὲ δληγή τὴν χρειαζομένην εἰς παλαιοὺς καὶ πολλάκις σχεδὸν ἔξαλεψμένους χαρακτῆρας προσοχῇ. Τρίτην αλίαν, λέγω τὴν ἀνάγκην, εἰς τὴν ὄποιαν εὑρίσκεται συχνὰ ὁ ἔκδότης νὰ ἐμπιστεύῃ εἰς ἄλλους τὴν παραβολὴν τοῦ ἀντιγράφου, μὴ δυγάμενος αὐτὸς νὰ μεταποιεῖται εἰς τὰς πόλεις καὶ βιβλιοθήκας, δημοσίου τὰς ἀντίγραφα εὑρίσκονται. 'Ο μισθωτὸς ἀντιγράφου παραβλήτης, καὶ ἀν ἦναι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὄλγων, ἔσοι παρὰ τοῦ μισθίου τὸ κέρδος προκρίνουσι τὴν ἀπὸ τὴν ἀκριβῆ τοῦ χρέους πλήρωσιν ἀποκτωμένην τιμὴν, δὲν ἐμπορεῖ δημως νὰ δώσῃ εἰς ἀντίγραφον ἀρχαίου συγγραφέως, τὸν ὄποιον ή ὄλγον ἐμελέτησεν ή καὶ πρώτην φορὰν ἐγνώρισε, τόσην προσοχήν. Ωστὴν ἀναγκάζεται νὰ διένη αὐτὸς ὁ ἔκδότης. 'Εὰν οὖτος κινδυνεύῃ πολλάκις γ' ἀναγνώσῃ ἄλλα ἀντ' ἄλλων ή νὰ παραδράμῃ λέξιν ή φράσιν, παραδραμημένην καὶ ἀπὸ τοὺς πρὸ αὐτοῦ, πόσον πλέον ὑποχείμενος εἰς ἀπροσεξίας τοιαύτας πρέπει νὰ ἦναι ὅστις παραβάλλει δι' ἄλλου! 'Απὸ τὴν αὐτὴν ἀνάγκην γεννᾶται τοῦ ὄποιου λαμβάνουν οἱ ἔκδόται ἀπὸ τὰς ἀντίγραφα ὄλγους καρποῦ, ὡς ἔλεγα, ἄλλη αἰτία ή τετάρτη. 'Αφοῦ η αὐτοὶ ή σι δι' αὐτοὺς παραβάλλοντες, τελειώσωσι τὴν παραβολὴν, ἀφίνουν ὅθεν ἐδαγείσθησαν τὰντίγραφον, καὶ δὲν ἔχουν πλέον ἀφορμὴν νὰ τὸ μεταθεωρήσωσι. Καὶ δημως κἀνεὶς ἀπὸ τοὺς ἔκδότας δὲν ἀγνοεῖ, ὅτι πολλαὶ